

Orta Anadolu'nun Kuzeyinde Bir Konar-Göçer Teşekkül: İnal-Oğulları (Etrak-ı İnullu) A Nomadic Formation in The North Of Central Anatolia: İnal-Oğulları (Etrak-ı İnullu)

Davut ŞAHBAZ*

Özet

Bu çalışmada Orta Anadolu'nun kuzeyinde faaliyet gösteren İnullu oymaklarının (İnal-oğulları) menşei ile siyasi faaliyetleri, XV ve XVI. yüzyıllarda tahrir defterlerine yansıyan yerleşme evrimleri, nüfus durumları ve iktisadi faaliyetleri ele alınmıştır. Bu bağlamda konar-göçer bir hayat süren İnullu taifelerinin yayıldıkları bölgeler tespit edilmiş ve ayrıca konar-göçerlikten nasıl bir tarım toplumuna dönüştükleri gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler. Orta Anadolu, Konar-göçerlik, İnullu, İnal-oğulları, Nüfus, Yerleşme.

Abstract

In this study, we will examine the origins of İnullu tribes which show activity in the north of Central Anatolia, and their the political activities, settlement evolution, population status and economic activities which were reflected in the XV and XVI. centuries to tax registers. In this context, the regions where the nomadic İnullu tribes spread haven been identified, and it has ben also oserved how they turn into agricultural society.

Keywords: Central Anatolia, Nomadism, İnullu, İnal-Oğulları, Population, Settlement.

Giriş

Orta Anadolu'nun kuzeyi olarak ifade edilen coğrafi saha, Kuzey Anadolu sıra dağlarının kıyı kesimlerden ayırdığı ve Orta Karadeniz'in güneyi ile İç Anadolu Bölgesi'nin kuzeyine tekabül eden, Suşehri, Koyulhisar, Niksar, Tokat, Amasya, Çorum ve Çankırı vilayetlerini kapsamaktadır. Bu çalışmaya konu olan

---

* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü GTT. Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi (e-posta: davutsabbaz66@gmail.com).

yerler ise daha ziyade Çorum, Tokat ve Amasya bölgelerini içine almaktadır. Kuzey Anadolu sıra dağlarının uzantıları, Yeşil Irmak havzası olarak adlandırılan bu bölgeyi kıyı kesimlerden ayırdığından buralar, İç Anadolu Bölgesi'nin iklim ve insan karakterini taşımaktadır. Dolayısıyla iklimsel geçiş sahası olan bölgede yer yer hem Karasal hem de Karadeniz iklimi hissedilmektedir.¹

1071 Malazgirt Savaşı'nın Türkler lehine sonuçlanmasın ardından, Anadolu'ya gelen Türk boyları; Doğu Anadolu'dan Batı Anadolu'ya, Kuzey Anadolu'dan, Kuzey Suriye ve Irak'a kadar olan tüm sahayı bir Türk yurdu haline getirdiler.² Bu Türk boylarının Orta Anadolu'daki ilk siyasi teşkilatlanması, Artuk Bey'in Kelkit ve Yeşilirmak havzasındaki fütuhatını devam ettiren Danişmend Gazi'nin; Niksar, Tokat, Amasya, Çorum, Sivas, Kayseri ve havalisinde Danişmendli Devleti'ni kurmasıyla ortaya çıkmıştır.³ Bu suretle Danişmendiye adını alan bölge, sırasıyla (1175) Selçuklu, (1243) İlhanlı,⁴ Eratna,⁵ (1381) Kadı Burhaneddin⁶ ve nihayetinde (1399) Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetine girmiştir.⁷ Yıldırım Bayezid döneminde Osmanlı sınırlarına dâhil edilen bölge, idari teşkilatlanma içerisinde Rum Eyalet'in çekirdeğini teşkil etmektedir. İlk zamanlarda Eyalet-i Rum'un merkez sancağı Amasya, sonraki dönemlerde ise Sivas olarak belirlenmiştir.⁸

Anadolu'da konar-göçerlik Yörük ve Türkmen olmak üzere iki içtimai zümre etrafında şekilleniyordu.⁹ Buna göre, Anadolu'ya gelen Oğuz boylarının

¹ Besim Darkot, *Türkiye Coğrafyası*, Maarif Matbaası, İstanbul, 1942, s. 81, 82, 86; Bölgenin coğrafi özellikleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz; Ersin Güngördü, *Türkiye'nin Coğrafyası*, Ankara, 2006, s. 402-203.

² Ali Sevim, *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi*, TTK, Ankara, 2014, s. 84-86.

³ Mükrimin Halil Yinalç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, İstanbul, 1944, s. 89; Ayrıntılı bilgi için bkz. Aynı yazar, "Danişmendliler" *MEB. İA*, Cilt 3, İstanbul, 1978, s. 468-479.

⁴ Ali Sevim a.g.e, s. 179, Osman Turan, *Selçuklu Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, İstanbul, 1969, s. 224; İbn Bibi, *Selçukname*, çev. Mürsel Öztürk, TTK, Ankara, 2014, s. 490-504; Kerimüddin Mahmud-i Aksarayî, *Müsamemetü'l-Abbar*, Çev. Mürsel Öztürk, TTK, Ankara, 2000, s. 35.

⁵ Kemal Göde, *Eratnalılar (1327-1381)*, TTK, Ankara, 2000, s. 59-62; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Karakoyunlu ve Akkoyunlu Devletleri*, TTK, Ankara, 1969, s. 155-161.

⁶ Aziz B. Erdeşir-i Esterabadi, *Bezm u Rezm*, çev. Mürsel Öztürk, TTK, Ankara, 2014, s. 247, 248; Yaşar Yücel, *Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti*, DTCF. Yayınları, Ankara, 1970, s. 59 vd; İ. Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e, s. 162-168.

⁷ *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, Haz. H. Nihal Atsız, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2014, s. 79, 80; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi I*, TTK, Ankara, 1988, s. 299.

⁸ Tayyip Gökbilgin, "XV ve XVI. Asırlarda Eyalet-i Rum", *Vakıflar Dergisi*, C. VI, İstanbul, 1995, s. 51-61; Ahmet Şimşirgil, "Osmanlı Taşra Teşkilatında Rum Beylerbeyliği", *Türklük Araştırmalar Dergisi*, S. 5, 1990, s. 289-299.

⁹ Üçler Bulduk, "Akkoyunlulardan Koyun Baba'ya: Sosyal Hayat ve Din İlişkisi İçinde Türklerde Koyun Kültürü" *Uluslararası Nebrin Piri: Koyunbaba Sempozyumu Bildirileri 13-14 Mayıs 2016*, Hitit Üniversitesi Yayınları, Çorum, 2016, s. 365, 366.

bir kısmı yerli halktan boşalan metruk veya yeni kurulan şehir ve köylere yerleşirken, bir kısmı da geleneksel konar-göçer yaşamına devam ediyordu. Bu geleneksel konar-göçer yaşama devam edenlere Yörük veya Türkmen adı verilmişti.¹⁰ Yörük ve Türkmen ayrımının hangi saiklerle yapıldığı kesin olarak bilinmese de Kızırmak yayının doğusunda kalanlara Türkmen, batısında kalanlara ise Yörük denilmektedir.¹¹ İl ve ulus adı altında gruplandırılan konar-göçerler genellikle, boy (kabile), aşiret, cemaat, bölük, oymak, oba, tir ve mahalle gibi bölümlere ayrılmaktadır.¹² Osmanlı Devleti il ve ulus adı altında gruplandırılan bu konar-göçeri, idari bakımdan kışlaklarının bulunduğu yerleri esas almak suretiyle belli bir sancağa bağlamıştır.¹³ Ayrıca Bozulus, Yeni İl, Halep, Atçekenler, Dulkadirli, Danişmendliler, Karacakoyunlular, Varsaklar ve Ulu Yörük gibi bazı büyük konar-göçer teşekküllere kadılar tayin edilerek, kaza statüsü verilmiştir.¹⁴ Öte yandan hazinenin önemli gelir kaynakları arasında sayılan konar-göçerler, iktisadi bakımdan tımar, zeamet, has ve vakıf reayası olarak vergilerini bağlı oldukları bu birimlere ödemekteydiler. Bu hukuki ve iktisadi çerçevede genellikle küçük gruplar tımar reayası, büyük teşekküller ise has reayası olarak belirlenmiştir.¹⁵

İnal-Oğulları (Etrak-ı İnallu)

Anadolu'daki konar-göçerlerin hukuki statüleri hakkında bu malumattan sonra Orta Anadolu'nun kuzeyinde bulunan İnallu Etraki'ne bakabiliriz. Öncelikle İnallu adının ve menşeinin nerden geldiği hususunun açıklığa kavuşturulması gerekir. Bu açıdan İnallu adının İnal ismindeki bir beyden geldiği sarîh olmakla birlikte menşeinin, bazı araştırmacılar Selçuklu tahtının varislerinden İbrahim Yinal'a dayanabileceğini belirtmişlerdir.¹⁶ Selçuklu döneminde İbrahim Yinal'a bağlı grupların Yınallıyan olarak anılması, Anadolu'daki İnallu ismiyle bir bağlantısının olup olmadığını gündeme getirmiştir. Dolayısıyla Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'ya sevk edilen bu

¹⁰ Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, TDAY. Yayınları, İstanbul, 1999, s. 158; Tufan Gündüz, *Bozların Efendileri*, Yeditepe, İstanbul, 2012, s. 46-48.

¹¹ Faruk Sümer, "XVI. Asırda Anadolu Suriye ve Irak'ta Yaşayan Türk Aşiretlerine Umumi Bir Bakış", *İÜİFM*, C.XI, (Ekim, 1949-Temmuz 1950) s. 513.

¹² Yusuf Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, TTK, Ankara, 2014. s. 21; Ayrıntılı bilgi için bkz. Sadullah Gülten, *Atayurttan Anayurda Yörükler*, Gece Kitaplığı, Ankara, 2016, s. 61-68.

¹³ İlhan Şahin, *Osmanlı Döneminde Konar Göçerler*, Eren yayınları, İstanbul 2006, s. 185-200.

¹⁴ Tufan Gündüz, "Konar Göçer", *DİA*, C. 26, Ankara, 2002, s. 162.

¹⁵ İlhan Şahin, *a.g.e.*, s. 186, 187; Ayrıca bkz. Yusuf Halaçoğlu, *a.g.e.*, s. 25; Cengiz Orhonlu, *a.g.e.*, s. 16.

¹⁶ İlhan Şahin, *a.g.e.*, s. 143; Melik Şahtan sonra Diyarbakır ve çevresine hâkim olan Tutuş'un ölümü üzerine, bölge birçok küçük beylik kuruldu. Bu beyliklerden birisi de Amid (Diyarbakır) bölgesine hâkim olan İnal (Yinal)-Oğulları idi. Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 167, 168.

Türkmen boylarının İbrahim Yinal'a bağlı gruplar olduğunu düşünen İlhan Şahin, şimdiye kadar Anadolu'da Yinalıyan isminde bir konar-göçer gruba tesadüf edilmediğini belirterek, Kaşgarlı Mahmud'un, Oğuzların ve Kıpçakların kelime başındaki "y" harfini düşürdükleri veya "c" harfine dönüştürdüklerini belirterek, Yinal'ın başındaki "y" harfinin düşerek "İnal" a evrilmiş olabileceğini söylemiştir. Dolayısıyla eskiden Yinalıyan olarak bilinen grupların Anadolu'da İnalı şeklinde anılmış olabilecekleri akıllara gelmektedir.¹⁷ Diğer yandan 1133 tarihlerinde Amasya ve havalisine hâkim olan Danişmendli beylerinden Tuğrul ve İbrahim'den başka, Grek kaynaklarında İnales olarak geçen İnal Bey yer almaktaydı.¹⁸ Bu bakımdan Orta Anadolu'nun kuzeyinde bulunan İnallu cemaatlerinin Danişmendli İnal Bey ve tairesinden tevarüs etmiş olması da ihtimal dâhilindedir. İnalluların boy meselesine gelince, Faruk Sümer Anadolu'da faaliyet gösteren Boz-oklardan İnal-oğullarının Beydilli'ye değilse, Bayat boyuna mensup olduklarının muhakkak olduğunu belirtmiştir. Yine aynı yazar Ulu Yörük'e tabi olarak Çorum ve Amasya çevresinde faaliyet gösteren İnallu tairesinin, Kuzey Suriye'deki İnalluların bir kolu olduğunu ve bu teşekkül arasında birkaç Şam Bayadı tairesine tesadüf edilmesinin İnallu ile Bayatlar arasındaki akrabalık bağlarını ortaya koyması açısından önemli olduğunu ifade etmiştir.¹⁹

İnallu oymaklarının Osmanlıdan önce Memlûklü, Akkoyunlu ve Safevi devletlerinin faaliyetlerine iştirak ettikleri bilinirken,²⁰ Orta Anadolu'nun kuzeyindeki İnal-oğullarının siyasi faaliyetlerine Osmanlı Devleti'nin fetret devrine girdiği ve Çelebi Mehmed'in Anadolu siyasi birliğini sağlamaya çalıştığı dönemlerde rastlamaktayız.²¹ Çelebi Mehmed'in şehzade sıfatıyla valilik yaptığı Danişmendliye bölgesi soylu ve toprak sahibi beylerin meydana getirdiği feodal bir yapıya sahipti. Dolayısıyla bu feodal yapıyı meydana getiren ailelerin nüfuzunu kırmak ve onları bağımlı hale getirmek, bölgede hâkimiyet kurmak isteyen devletlerin birincil vazifesiydi. Zira Kadı Burhaneddin ve Çelebi Mehmed'in tahta geçtiği ilk yıllar, bölgede öbeklenmiş olan büyük nüfus ve nüfuz sahibi feodal beylerin gücünü kırmayla geçmiştir. Çünkü bu beyler İlhanlı-Eratna devletlerinin varisi sıfatıyla bölgenin siyasi iktidar hakkının

¹⁷ İlhan Şahin, *a.g.e.*, s. 143.

¹⁸ Abdullah Gündoğdu, "Osmancık ve Kırsalında İlk Fetih ve Türkleşme" *Uluslararası Nebrin Piri: Koyunbaba Sempozyumu Bildirileri 13-14 Mayıs 2016*, Hitit Üniversitesi Yayınları, Çorum, 2016, s. 301.

¹⁹ Faruk Sümer, *a.g.e.*, s. 242, 249.

²⁰ İlhan Şahin, *a.g.e.*, s. 143; Tufan Gündüz, *Anadolu'da Türkmen Aşiretleri*, İstanbul, 2010. s. 143, 144.

²¹ Mehmet Neşri, *Kitab-ı Cihan-Nüma (Neşri Tarifi) Cilt I*, Yayına Hazırlayan, (Faik Reşit Unat-Mehmet A. Köymen), TTK, Ankara, 2014, s. 387; Gelibolulu Mustafa Âli, *Kühnü'l-Abbar*, Yayına Hazırlayanlar, (Ahmet Uğur-Mustafa Çuhadar-Ahmet Gül-İ. Hakkı Çuhadar), Kayseri, 1997, s. 251.

kendilerinde mahfuz olduğunu düşünüyorlardı.²² Dolayısıyla Tokat ve çevresinde İnal-oğulları, Kara Devletşah, Gözler-oğlu, Köpeklü-oğlu, Şeyh Necib, Kayseri’de Ömer-oğlu Cüneyd, Niksar- Sonisa çevresinde Taşan-oğlu, Samsun ve çevresinde Kubad-oğlu, Merzifon-Havza ve Vezirköprü dolaylarında ise Taceddin-oğlu bulunuyordu. Bunlardan İnal-oğlu ve Köpek-oğlu Halep Türkmenlerinden, Gözler-oğlu ise Amasya-Tokat-Yozgat bölgesinde bulunan Çungar (Caungar Moğolları) beylerinden idi.²³

Kadı Burhaneddin Devleti’nin ardından Danişmendiye sahasındaki siyasi iktidarı, Osmanlı Devleti ele almıştı. Fakat 1402 tarihinde Timur ile Yıldırım Bayezid arasında gerçekleşen Ankara savaşının Timur lehine sonuçlanması, Osmanlı Devleti’nin tüm Anadolu toprakları üzerindeki egemenliğinin sarsılmasına yol açmıştı. Bu savaşla birlikte Yıldırım Bayezid’i esir eden Timur, Osmanlı topraklarını Anadolu beyliklerine tekrar iade etmişti. Ayrıca Yıldırım Bayezid’in oğulları arasında başlayan taht mücadelesi, Anadolu’da on bir yıl sürecek olan siyasi istikrarsızlık döneminin başlamasına neden olmuştu.²⁴ İşte bu siyasi istikrarsızlık dönemi, Orta Anadolu’da bulunan ve kendilerine İlhanlı-Eratna devletlerinin mirasçıları olarak gören feodal beylere bekledikleri fırsatı vermişti. Bu cümleden olarak bölgede Timur’dan nişanım (ferman) vardır, Timur bu memleketi bana verdi diyen yukarıda isimlerini zikrettiğimiz Kara Devletşah, Kubad-oğlu, Gözler-oğlu, Köpek-oğlu, Taşanoğlu ve İnal-oğlu gibi feodal beyler gün yüzüne çıkmaya başlamışlardır.²⁵

Burada konumuza dönecek olursak yukarıda ifade ettiğimiz üzere, İnalluların Orta Anadolu’nun kuzeyindeki ilk izlerine Ankara savaşında sonra Amasya’ya dönen Mehmed Çelebinin bölgedeki feodal beylerle olan

²² Yaşar Yücel, *a.g.e.*, s. 61; “İlhanlı geleneğini ileri sürerek Bayezid’e kendine bağlı bir uc beyi muamelesi yapan Timur, Eski İlhanlı valisi Ertna’nın Sivas-Amasya-Erzincan bölgesinde Bayezid’in yaptığı fetihleri kendi egemenlik bölgesine tecavüz sayıyordu.” Halil İnalçık, *Devlet-i Aliyye Cilt I*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2009, s. 71.

²³ Yaşar Yücel, *a.g.e.*, s. 61, dn. 8; Taşan-oğulları Beyliği, Niksar ve Sonisa merkezli olarak Taceddin’in babası Doğanşah tarafından kurulmuş olup, kendisi hem Eratna hem de Kadı Burhaneddin Beylere karşı muhalif bir siyaset izlemiştir. İsmail Kıvrım, *Taşaovalı Yerleşme-Nüfus ve Ekonomi (15-16. Yüzyıl)*, İstanbul, 2014, s. 24; II. İzzeddin Keykavus’un neslinden gelen Kubad-oğlu, beylik olarak 1318’de İlhanlı valisi olarak görev yapan Keykavus’un torunu Taceddin Altunbaş Gazi tarafından kurulmuştur. Taşan-oğulları Beyliği ise Altunbaş’ın lalası Emir Oğlu Taşan tarafından kurulmuştur. Mehmet Öz, *XV-XVI. Yüzyıllarda Canik Sancağı*, TTK, Ankara, 1999, s. 21; Beyler için ayrıca bkz. İ.Hakk Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi, Cilt I*, s. 347; Özellikle Eyalet-i Rum’un çekirdek vilayetlerinde (Sivas, Tokat, Amasya, Çorum), uygulanan Malikâne-Divani sistemi, bu feodal yapısının bir sonucuydu. Ömer Lütfi Barkan, “Malikâne Divani Sistemi”, *Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası II*, 1930, s. 119-185.

²⁴ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi Cilt I*, s. 326, 327 vd, 347; Halil İnalçık, *a.g.e.*, s. 91-97.

²⁵ Mehmet Neşri, *a.g.e.*, s. 373-403; Feodal Beyler için ayrıca bkz. İ.Hakk Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi Cilt I*, s. 347.

mücadelesinde rastlamaktayız. Kaynakların ifadesine göre İnal-oğlu, yirmi bin atlı ve piyade askeriyle Kazabad sahrasına gelip, evi barkıyla konup, memleketi yağmaya başlamış ve onun şerrinden korkup kaçan bölge halkı, perakende ve perişan olmuştu.²⁶ Bu durum Kühnül ahbar'da "*Hükkam-ı Türkman'dan İbn İnal fitnesidir ki, yigirmi bin süvar u piyade leşker, Kaz-abad sahrasına geldi, evi barkıyla konup etraf-ı memaliki garet ve katal-i ateş saldı*" şeklinde anlatılmıştı.²⁷ Kazabad ve çevresinde faaliyetlerine devam eden İnal-oğlu, Çelebi Mehmed'den ya savaşmasını, ya vergi vermesini, ya da memleketi terk etmesini talep ediyordu. İnal-oğlunun bu düşüncelerini öğrenen Çelebi Mehmed "*eğer memleketi bırakıp, gidecek olursam, ol dahi müşküldür. Ve eğer gitmeyüp turcak olursam, bununla mukabele ve mücadele etmek hayli müşküldür*" diyerek, vezirlerini toplantıya çağırdı.²⁸ Toplantıdan İnal-oğluna bir mektup ve elçi gönderilerek, bölgeyi yağma ve talan etmesindeki maksadın ne olduğunun anlaşılması kararı çıkmıştı. Mektupta İnal-oğluna, aniden memlekete gelip, milletin canına ve malına kastetmenin İslam'da yerinin olmadığı hatırlatılarak, halkıyla ve askeriyle memleketten çıkıp gitmesi istenmişti. Mektubu okuyan İnal-oğlu, Çelebi Mehmed'e cevaben şu satırları yazdırmıştır. "*Ey Mehmed niçin benimle böyle hareket idiüp, kendi haddünden tecavüz idiüb, bu vecible kelimat idersin. Henüz sen bir tıfıl oğlansın. Adını sultan koyub, öyle pençe urmak sana mülayim değildir. Benüm senin malına ve başuna zararım yokdur. Pes öyle olucak, memlekettten sen çıkub, gitmek gereksin. Benüm maksadım oldur ki, seni bu memlekettten ibrac edüb, memleketi ben zabt idiüb, sair memleketiime ilbak idem. Eğer razı olmayub, inad idersen vaktuna hazır ol. Senünle maslabatım vardır*" diyerek mektubunu tamamlayıp elçiyle Çelebi Mehmed'e gönderdi.²⁹ Bu durum karşısında hemen bin kişilik ordusuyla harekete geçen Çelebi Mehmed, Kazova'da on binden fazla Türkmen kuvveti bulunan İnal-oğlunun üzerine yürüdü. Askerlerin sayısına güvenen İnal-oğlu, bir süre sonra Çelebi Mehmed'in karşısında tutunamayıp kaçtı. Savaşın sonunda Çelebi Mehmed, İnal-oğluyla birlikte gelen yirmi bin göçer evliyi yağma ettirmişti. "*Ve Sultan (Çelebi Mehmed), ol yigirmi bin göçer-evi ki, İnal-oğluyula gelmişlerdi. Yağma ittirüp bu fethi dahi mübarek görüp, ferah kalble dönüp, çadırına geldi.*" Muhtemelen XV ve XVI. asırda Orta Anadolu'nun kuzeyinde faaliyet gösteren ve Ulu Yörük'e tabi olan İnallu Etraki, bu göçer evlilerden başkası değildir.³⁰

İnal-oğullarının (İnallu) menşei hakkındaki bu bilgilerden sonra, XV ve XVI. asırda mezkûr oymağın tahrir kayıtlarına yansıyan cemaat, yaylak, kışlak,

²⁶ Mehmet Neşri, *a.g.e.*, s. 387. XV ve XVI. yüzyıllarda Tokat kazasına bağlı bir nahiye olan Kazabad, günümüzde Tokat'ın Pazar ilçesinin Üzümlü kasabası, Kazova ise Tokat'ın batısından Turhal'a doğru uzanan çöküntü ovanın adıdır.

²⁷ Gelibolulu Mustafa Âli, *a.g.e.*, s. 251.

²⁸ Mehmet Neşri, *a.g.e.*, s. 387, 389.

²⁹ Mehmet Neşri, *a.g.e.*, s. 387, 389, 391, 393.

³⁰ Mehmet Neşri, *a.g.e.*, s. 393, 395; Çelebi Mehmet ve İnal-oğlu mücadelesi için ayrıca bkz. Gelibolulu Mustafa Âli, *a.g.e.*, s. 251-253.

nüfus, vergi ve faaliyet sahaları üzerinde durabiliriz. Bu bağlamda Anadolu'daki İnallu oymakları; İç Anadolu ile Akdeniz'in doğusu, Kuzey Suriye ve Güney Doğu Anadolu bölgesinin muhtelif sancak ve kazalarına doğru yayılmışlardı.³¹ Anadolu'nun değişik bölgelerine yayılan bu İnallu oymakları Ulu Yörük başta olmak üzere Halep, Bozok, Bozulus ve Yeni İl Türkmenleri arasında bulunuyorlardı.³² XV ve XVI. asırda Orta Anadolu'nun kuzeyinde faaliyet gösteren ve Ulu Yörük'e bağlı İnallu oymağı, Çorum Sancağı'nın Karahisar-ı Demürlü ve Katar kazaları ile Sivas Sancağı'nın Mecidözü ve Hüeyinabad kazalarına dağılmışlardı. Günümüzde Çorum'un ilçelerinden biri olan Mecidözü, 1575'te Sivas Sancağı'nın kazalarından birini oluşturuyordu.³³ Katar Kazası, Çorum ile İskilip arasına kalan bölgeyi kapsamaktaydı. Günümüzde ise bölgedeki Kızılırmak'ın oluşturduğu alanlar ile Uğurludağ'a tekabül etmektedir.³⁴ Çorum Sancağı'nın önemli idari ünitelerinde biri olan ve konar-göçer taifelerin yoğun olarak bulunduğu Karahisar-ı Demürlü kazası, günümüzde Alaca ilçesinin hemen kuzeyinde Mahmudiye yakınındaki Kalehisar köyü olarak belirtilmiştir.³⁵ 1575 tarihinde Sivas Sancağı'na bağlı bir kaza olan Hüseyinabad'ın günümüzdeki sınırları ise, Çorum'un Alaca ilçesi ile Yozgat'ın Sorgun ilçesi arasında kalan bölgeye denk gelmektedir.³⁶

İnallu oymağının tahrir defterlerindeki izlerine ise 1455 tarihli Sivas mufassal defterinde tesadüf edilmekteydi. Bu tarihte müstakil bir cemaat olarak kaydedilen İnallular, 1485 tarihinde Ulu Yörük'e bağlanmıştı. XVI. yüzyılın sonlarına doğru ise Çorum kazasına bağlı olarak İnallu-Ballu kadılığının oluşturulduğu görülüyordu.³⁷ 1455 tarihinde İnallu oymağı; Ordu, Kıracılu, Atluhan, Azak, Kula, Ayağı Büyük, Kara Köse, Saçı Karalu, Hilallü, Dumanlu ve Kula cemaatlerinden oluşmaktaydı. Ordu cemaati, Ferhat Bey veledi İnal

³¹ Cevdet Türkay, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak Aşiret ve Cemaatler*, İstanbul, 2012, s. 371, Orhan Sakin, *16. YY. Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, İstanbul, 2010, s. 186, 187.

³²BOA. TD. nr. 02, s. 256-262; BOA. TD. nr. 19, s. 394-397; BOA. TD. nr. 79, s. 498-505; KKA. TD. nr. 16, v. 161b-173b; İlhan Şahin, *a.g.e.*, s. 143, 144; Sadullah Gülten, *Bozok Türkmenleri*, İstanbul, Pervane Yayınları, 2015, s. 132, 133; Tufan Gündüz, *Anadolu'da Türkmen Aşiretleri*, s. 143, 144, 145.

³³ BOA. TD. nr. 387, s. XIII.

³⁴ Üçler Bulduk, "Çorum Sancağı I, Çorum Sancağının Osmanlı İdari Teşkilatındaki Yeri", *OTAM*, S. 3, Ocak 1992, s. 161.

³⁵ Üçler Bulduk, "Çorum Sancağı I", s. 157.

³⁶ KKA. TD. nr. 12, s. 17, 18; (Bu defter TKGM. KKA. Tarafından yayınlanmıştır. Ankara-2014.)

³⁷ Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I*, Ankara, 2000, s. 211; Ayrıca 16. asrın sonlarına doğru mühimme kayıtlarında İnallu-Ballu kadısına hükümlerin gönderilmesi bunların müstakil bir kadılık haline geldiğini göstermektedir. BOA MD. nr. 53, Hüküm: 712, s. 246; BOA. MD. nr. 64, Hüküm: 211, s. 70.

idaresinde bulunuyordu.³⁸ 1455 tarihinde İnallu cemaatlerinde bekâr nüfus yer almazken, 291 hane nüfusu bulunuyordu. Ayrıca adı geçen cemaatten alınan resmi ganem ve bad-ı heva vergisinin toplam miktarı 10.000 akçeydi.³⁹ Öte yandan aynı tarihte Hüseyinabad nahiyesindeki Ulu Yörük taifelerinin mütemekkin olduğu birçok köyün hassı divanileri, İnallulardan Ferhad veledi Esen ve Ferhad veledi İnal Beyler tarafından tasarruf ediliyordu.⁴⁰

1485 tarihine gelindiğinde “*Etraki İnallu an Yörük-ü Büzürük amma şebzade baslarından değildir*” ifadesi mucibince, İnallu Etraki, Ulu Yörük’e bağlanmıştı. Bu tarihte aşağıdaki tabloda belirtildiği gibi Kula, Azak, Çakırlu, Karlu Hacılu, Sultan Ahmed, Kurdlar ve Koyunluca cemaatleri İnallu oymağını meydana getiren cemaatlerdi. Kula ve Azak cemaatlerini, Saru veledi Kara Köse divanı tımar olarak tasarruf ederken, diğer cemaatleri Sultan Bayezid tarafından hükmü şerif verilen, Melik Kasım bin Cafer Paşa tasarruf etmekteydi. Ayrıca Çakırlu, Sultan Ahmed ve Koyunluca cemaatlerinin aynı isimli kışlakları bulunuyordu. Yine bu tarihte, defter haricinde Sivas mirlivasının hassı olarak kaydedilen İnallu’ya bağlı Ayağı Büyük, Azak, Kulu, Hilallü ve Duru Oğlu cemaatleri bulunuyordu.⁴¹ Bu tarihte bekâr nüfus bulunmazken, 237 hane yer alıyordu. Aynı tarihte İnallu bölüğünden 6.380 akçe resmi ganem ve 1.560 akçe badı heva olmak üzere toplam 7.940 akçe vergi tahsil edilmekteydi. Defter harici kaydedilen ve Sivas mirlivasının hassı olan İnallu cemaati ise, 110 hane ve 4 mücerred olmak üzere toplam 114 neferdi. Bu cemaatlerin vergi yekûnu ise 2.000 akçeydi.⁴²

1485 Etrak-ı İnallu (Nüfus ve Vergi)				
Cemaat Adı	Nefer	Resmi Ganem	Badı Heva	Hâsıl
Kula	49	1500	500	2000
Azak	44	1050	260	1310
Çakırlu	17	80	150	230
Karlu Hacılu	50	x	x	x
Sultan Ahmed	14	1900	350	2250
Kurdlar	30	850	100	950
Koyunluca	33	1000	200	1200
Toplam	237	6380	1560	7940

Tablo 1:1485 Tarihinde İnallu Etrakinin Nüfus Durumları ve Vergi Kalemleri.

³⁸ BOA. TD. nr. 02, s. 256-262.

³⁹ BOA. TD. nr. 02, s. 256-262.

⁴⁰ BOA. TD. nr. 02, s. 239-255.

⁴¹ BOA. TD. nr. 19, s. 394-397, 556, 557.

⁴² BOA. TD. nr. 19, s. 394-397, 556, 557, 558.

1520 tarihinde “*Etraki İnallu an Yörük-ü Büzüriük tabi Kazı-i Katar, İnaloğulları tasarruf ederler ve eşerler*” şeklinde ifade edilen İnallu Etrakinin, tımar reyası olduğu anlaşılmaktaydı. Nitekim 1485 tarihinde de Ulu Yörük şehzade hassı iken, İnallu oymağının şehzade hassı olmadığı vurgulanmıştı. Aynı tarihte İnallu Etrakinine bağlı cemaatler ve bu cemaatlerin yerleştikleri kışlaklar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Buna göre adı geçen oymak, Kula, Koyunluca, Hilalü, Azak, Polat Hacılı ve Hacı Zekeriya cemaatlerinden müteşekkildi. Öte yandan Çelebi veledi Sultan Kethüda Kula cemaatinin, İlhan veledi Ali Kethüda Koyunluca cemaatinin ve Emir veledi Ahmed Kethüda Hilallü cemaatinin idaresinden sorumluydu.⁴³ Zikredilen tarihte cemaatlerin nüfusu, 361’i hane ve 147’si mücerred olmak üzere toplam 508 neferden oluşuyordu. Ayrıca 13 nefer de imam olarak kaydedilmişti. Öte yandan İnallu Etrakinden 5.300 akçe resm-i ganem, 1.125 akçe resm-i dud, 840 akçe resm-i arusane ve 2.600 akçe bad-ı heva tasarruf edilirken, toplam vergi tutarı 9.925 akçeydi.⁴⁴

1520 İnallu Etraki (Nüfus ve Vergi)									
Cemaat Adı	Kışlak	Nefer	Hane	Mücerred	Resm-i Ganem	Resm-i Dud	Arusane	Bad-ı Heva	Yekün
Kula	Tanguş nd. Şeyh	89	48	41	2100	228	360	500	3248
	Taşlı Kula tabi Katar	31	16	15					
	Saru Kaymak nd. Sofular	11	10	1					
	Eski Tekye	2	2	x					
Koyunluca	Polatluca	55	49	6	1000	339	120	700	2159
	Cemaat-i Kurdlar	16	12	4					
	Cemaati Çakırlı	15	9	6					
	Karlı Hacılı Kışlak-ı Saçak	32	23	9					
Hilallü	Oraklu	27	18	9	600	219	120	400	1339
	Kedris Düzü	33	17	16					
	Bey	32	32	x					
	Avunduklu	21	13	8					
	Kara Musalu	15	12	3					
Azak	Kayalu nd. Kara Gedik	10	8	2	750	168	120	300	1338
	Gök Özü nd. Azak	13	9	4					
	Köse Bekir	17	16	1					
	Güner	16	10	6					
	Ayağı Büyük	11	7	4					
Hacı Zekeriya	Atmo Deresi (Polat Hacılı Cemaati)	30	25	5	400	90	60	300	850
	Budak Özü ve Klandoz ve Kayı	32	25	7	450	81	60	400	991
Toplam		508	361	147	5300	1125	840	2600	9925

Tablo 2:1520 Tarihinde İnallu Etrakinin Nüfusları ve Vergi Kalemleri

⁴³ BOA. TD. nr. 79, s. 498-505; BOA. TD. nr. 19, s. 394.

⁴⁴ BOA. TD. nr. 79, s. 498-505.

1575 tarihine gelindiğinde ise İnallu Etrakini meydana getiren cemaatler ve kışlaklar aşağıdaki tabloda ayrıntılı olarak gösterilmiştir. 1520 tarihine ilaveten Karlu Hacılı cemaati ile defter harici kaydedilen Şam Bayadı cemaatleri yer alıyordu. Ayrıca Koyunluca cemaatinin Tecir ve Yamatlı karyelerinde mütemekkin olduğu anlaşılmıştı. Tecir karyesinin gelirleri ise Abdal Ata Vakfına aitti.⁴⁵ Ayrıca Karahisar-ı Demürlü kazasına tabi Kızılca Kışla mezrası, Ekin Özü karyesine bağlıydı. Hem Kızılca Kışla mezrasında hem de Ekin Özü karyesinde Koyunluca taifesi mütemekkin olup ziraatla uğraşıyordu.⁴⁶

Bu tarihte Kula cemaatinde Ali veledi Çelebi kethüda, Azak cemaatinde Yavaş kethüda ve Koyunluca cemaatinin Kızılca Kışla kışlağında Bedir Kethüda görev yapmaktaydı. Öte yandan Şam Bayadı taifesine tabi Pirce Pınarı namı diğer Çerikler kışlağında, Şeyh Kulağuz evladı olarak ifade edilen, 4 hane ve 6 mücerreden müteşekkil olan 10 nefer bulunuyordu. Bu hanelerden üçü ise duagûy olarak belirtilmişti.⁴⁷ 1575 tarihinde İnallu oymağının nüfusu 3.030 neferden oluşurken, bunların 1.192'si hane, 1.839'u mücerred idi. Bu tarihte tımar olarak tasarruf edilen cemaatin yerleşik hayata geçtiği ve geçimi tarım ürünlerinden sağladığı anlaşıyordu. Bundan dolayı teşekkülü meydana getiren haneler ekinli ve bennak diye ikiye ayrılmıştı. Buna göre toprak tasarruf eden ekinli hanelerin sayısı 801 iken, topraksız ve evli olan bennak hanelerin sayısı 230 idi. Topraksız ve evli olduğu anlaşılan bu kişilerin geçimlerini nasıl sağladıkları önemli bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlar muhtemelen ya babalarının yanında kalmakta ya da hayvancılığa devam etmekteydiler. Burada dikkat çeken başka bir ayrıntı ise bekâr nüfusun evli nüfustan bir hayli fazla olmasıydı. Öte yandan Tanguş namı diğer Şeyhi kışlağında 1 muhassıl, 1 hatip, 10 sipahizade, Poladluca kışlağında 12 sipahi ve sipahizade ve Bayramlı namı diğer Şeyhlü kışlağında 4 sipahizade, Yamatlı karyesinde ise 1 âmâ, teşekkülün toplamında ise 5 imam yer alıyordu.⁴⁸

1575 tarihinde teşekkülden 13.880 akçe rem-i ekinli, 3.085 akçe resm-i bennak, 8802 akçe resm-i hinta, 5380 akçe resm-i şair, 2436 akçe resm-i burçak ve gayri, 2408 akçe resm-i mercimek ve nohut, 2978 akçe resm-i pembe, 8798 akçe resm-i ganem, 4271 akçe bad-ı heva ve arusane olmak üzere toplam 55004 akçe tasarruf edilmekteydi.⁴⁹ Diğer konar-göçerlerin yapmış olduğu zirai faaliyetler, ekonomik gelir sağlamaktan ziyade hayvancılığı tamamlayıcı faaliyetlerdi. Ancak

⁴⁵ Abdal Ata için bkz. Bkz. Sadullah Gülten, “Çorum’da Kalenderi Geleneğinden Bir Abdal: Kutbu’l-Büdelâ Abdal Ata ve Zaviyesi”, *Eşref Buharalı’ya Armağan Türk Tarihine Dair Yazılar II*, Gece Kitaplığı, Ankara, 2017, s. 423-434.

⁴⁶ KKA. TD. nr. 38, v. 249a, 249b, 250a. (Bu defter TKGM. KKA. Tarafından Yayınlanmıştır. Ankara-2014.)

⁴⁷ KKA. TD. nr. 16, v. 161b-162b, 166a, 169b, 171b-172b; “Du’â-gûy: Duacı, dua eden, vakıftan muhassas vazifeye mukabil dua etmekle mükellef fukaradan adam: Du’â- gûyân vazifesi” Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*, TDK, Ankara, 2010. s. 273.

⁴⁸ KKA. TD. nr. 16, v. 161b-173b.

⁴⁹ KKA. TD. nr. 16, v. 161b-173b.

1575 tarihinde İnallu Etrakinin yaptığı zirai faaliyetler ekonomik hayatın ana unsurunu oluşturuyordu. Buna göre İnallu oymağı tarafından nohut, mercimek, burçak ve pamuk üretimi yapılıyordu.⁵⁰ Zirai faaliyetlerin yanı sıra küçükbaş hayvancılığın da yapıldığı teşekkülde, 1485 tarihinde 12.760, 1520 tarihinde 10.600 ve 1575 tarihinde 17.596 koyun beslenmekteydi. Teşekkülden tahsil edilen vergiler tablolarda ayrıntılı olarak ele alınmıştır.⁵¹

1575 İnallu Etraki (Nüfus)						
Cemaat Adı	Kışlak	Nefer	Hane	Mücerred	Ekinlü	Bennak
Kula	Tanguş nd. Şeyhi	334	127	207	73	33
Kula	Saru Kaymak nd. Sofular	74	32	42	24	8
Kula	Ak Fakih tabi İnallu nd. Eski Tekye	76	30	46	28	2
Hilallü	Hilallü der nezdi Ketris Düzü	63	23	40	22	1
Hilallü	Kara Musalu	104	40	64	28	11
Koyunluca	Kışlak-ı Cemaati Çakırlu	94	31	63	27	4
Karlu Hacılı	Şaçak nd. Karlu Hacılı	94	38	56	33	5
Karlu Hacılı	Oraklu	174	63	111	54	9
Karlu Hacılı	Kurdlar	183	69	114	21	47
Azak	Göl Viranı nd. Azak	129	45	84	40	5
Azak	Köse Bekir nd. Haşir	250	108	142	77	27
Azak	Ayağı Büyük	98	32	66	29	2
Azak	Güner	58	27	31	21	6
Koyunluca	Polatluca	164	74	90	47	14
Koyunluca	Ekin Özü	41	17	24	12	5
Koyunluca	Kızılca Kışla	65	28	37	15	13
Karlu Hacılı	Kara Göz	149	58	91	48	10
Karlu Hacılı	Taşlu Kula	122	60	62	46	12
Karlu Hacılı	Çalıklar	40	19	21	18	1
Hilallü	Avundaklu	94	34	60	32	2
Hilallü	Yahyalı nd. Sarucalar	37	17	20	13	3
Hilallü	Bayramlı nd. Şeyhlü	81	29	52	21	6
Şam Bayatlı	Kara Keçili nd. Kesmezli	50	20	31	19	x
Şam Bayatlı	Pirce Pınarı nd. Çerikler	90	33	57	30	3
Şam Bayatlı	An Evladı Şeyh Kulağuz	10	6	4	x	x
Şam Bayatlı	Çördek	60	24	36	23	1
Koyunluca	Karye-i Tecir Vakfı Abdal Ata	52	19	33	x	x
Koyunluca	Karye-i Yamatlı	244	89	155	x	x
Toplam		3030	1192	1839	801	230

Tablo 3: 1575 Tarihinde İnallu Etrakinin Nüfusları.

⁵⁰ KKA. TD. nr. 16, v. 161b-173b.

⁵¹ KKA. TD. nr 16, v. 161b-173b.

1575 İnalı Etraki (Vergi-1)						
Kışlak	Ekinli Resm	Bennak Resm	Hımta Kile	Hımta Resm	Şair Kile	Şair Resm
Tanguş nd. Şeyhi	1288	424	50 fi6	300	50 fi5	250
Saru Kaymak nd. Sofular	442	104	90	540	60	300
Ak Fakih tabi İnalı nd. Eski Tekye	456	26	80	480	50	250
Hilallü der nezdi Ketris Düzü	414	13	80	420	60	300
Kara Musalu	504	143	42	252	37	175
Kışlak-ı Cemaati Çakırlu	486	52	50	300	90	150
Şaçak nd. Karlu Hacılu	594	65	100	600	50	250
Oraklu	472	117	110	660	85	425
Kurdlar	378	611	130	780	90	450
Göl Viranı nd. Azak	720	65	50	300	50	200
Köse Bekir nd. Haşır	1386	351	120	720	90	450
Ayağı Büyük	522	26	60	360	45	215
Güner	378	78	55	330	47	225
Polatluca	846	282	30	180	20	100
Ekin Özü	216	65	x	x	x	x
Kızılca Kışla	270	169	x	x	x	x
Kara Göz	864	130	30	180	23	115
Taşlu Kula	828	156	89	534	75	375
Çahklar	340	13	71	426	53	265
Avunduklu	576	26	50	300	42	210
Yahyalı nd. Sarucalar	234	39	45	270	57	175
Bayramlı nd. Şeyhlü	378	78	92	552	76	360
Kara Keçilü nd. Kesmezlü	342	x	x	x	x	x
Pırce Pınarı nd. Çerikler Karyesi	540	39	x	x	x	x
Çördek Karyesi	414	13	53	318	28	140
Karye-i Tecir (Vakfi Abdal Ata)	x	x	x	x	x	x
Toplam	13880	3085	1477	8802	1178	5380

Tablo 4:1575 Tarihinde İnalı Etrakinin Vergi Kalemleri.

1575 İnalı Etraki (Vergi-2)								
Kışlaklar	Burçak ve Gayri Kile	Burçak ve Gayri Resm	Mercimek ve Nohud Kile	Mercimek ve Nohud Resm	Pembe	Resmi Ganem	Bad-ı heva ve Arusane	Hâsıl
Tanguş nd. Şeyhi	10 fi5	50	10 fi6	60	200	300	128	3000
Saru Kaymak nd. Sofular	20	100	x	120	300	500	140	2546
Ak Fakih tabi İnalı nd. Eski Tekye	25	120	5	30	20	150	58	1590
Hilallü der nezdi Kertis Düzü	x	120	18	90	100	200	203	2860
Kara Musalu	12	110	21	126	90	100	90	1590
Kışlak-ı Cemaati Çakırlı	15	75	12	60	50	150	27	1350
Şaçak nd. Karlı Hacılı	20	100	15	90	200	600	301	2800
Oraklı	10	50	x	x	200	400	86	3000
Kurdlar	20	100	19	114	93	390	200	3116
Göl Vıranı nd. Azak	15	75	20	120	100	300	216	2096
Köse Bekir nd. Haşır	40	200	28	168	300	700	251	4526
Ayağı Büyük	18	89	13	78	150	600	254	2300
Güner	25	125	20	120	144	250	150	1800
Polatluca	12	60	9	45	87	150	150	1800
Ekin Özü	x	x	x	x	x	500	250	1018
Kızılca Kışla	x	x	x	x	x	500	223	1162
Kara Göz	13	65	9	115	113	250	150	1981
Taşlı Kula	17	102	x	x	70	50	50	2165
Çalklar	45	225	40	240	217	500	280	2506
Avunduklu	11	150	17	170	115	200	150	1897
Yahyalı nd. Sarucalar	32	160	42	248	168	400	198	1892
Bayramlı nd. Şeyhlü	37	235	41	246	231	600	300	2986
Kara Keçilü nd. Kesmezlü	x	x	x	x	x	358	100	800
Pirce Pınarı nd. Çerikler Karyesi	x	x	x	x	x	500	266	1345
Çördek Karyesi	25	125	28	168	30	150	50	1378
Karye Tecir Vakfı Abdal Ata	x	x	x	x	x	x	x	1500
Toplam	422	2436	367	2408	2978	8798	4271	55004

Tablo 5: 1575 Tarihinde İnalı Etrakinin Vergi Kalemleri.

İnalı cemaatlerinin Karahisar-ı Demürlü, Hüseyinabad ve Mecidözü kazalarının muhtelif karye ve mezralarına yerleşerek ziraatla uğraştıkları ve bunun karşılığında da vergilerini sipahilere verdikleri görülüyor. Buna göre

Mecidözü kazasının Keşlik mezrasını,⁵² Kara Hecin karyesinde bulunan Saru Kaymak, Çokradan ve Kaplan Alan mezralarını, Karkın ve Hakşeh karyesi toprakları içerisinde bulunan Sevindik Alanı mezrasını İnallu oymakları tasarruf edip, vergisini buradaki sipahilere veriyorlardı.⁵³ Hüseyinabad kazasının Karapınar, Geçüd, Gerdek Kaya, Yaban, Köşker (Kara Köselü cemaati) karyeleri ve Çelibacı mezrası ile⁵⁴ Ağca Sofu, Gök, Yayılar, Çelebi Bey namı diğer Hayır, Kozluca (Polad Hacılı cemaati) kışlaklarında İnallu cemaatleri ziraatla uğraşıyorlardı.⁵⁵

İnallu cemaatlerinin sakin olduğu bir diğer yer ise Çorum sancağının Karahisar-ı Demürlü kazasıydı. Aynı kazada bulunan Şeyh Bende, Tecir, Hoca Ali, Yamatlı, Yılanluca, Kuyucak, Ağca Viran, Kurtlar ve Ekin Özü (Koyunluca cemaati) mezraları ile Kilise, Basri ve Pirce Pınarı nd. Çerikler karyesinde İnallu cemaatleri mütemekkin olup ziraatla uğraşmaktaydı. Ayrıca bu mezra ve karyelerin arasında kimin tasarrufunda olduğu belirtilmemiş hali harabe, fakat ziraat edilebilen; Kara Depe, Büke Yazı Oğan, Dirlik nd Şenlik, Koymaz nd. Akpınar, Gazi nd. Gazi Meşhedi mezralarını da muhtemelen İnallu taifeleri tasarruf etmekteydi.⁵⁶ Öte yandan İnallu cemaatlerinin kendi isimleriyle de mezralar kurdukları ve buralarda ziraatla uğraştıkları görülüyor. Bunlar Karahisar-ı Demürlü kazasına tabi Hilalü Kışlası, Çakırlu, Ayağı Büyüklü, Kara Musa, Yahyalı, Köse Bekir, Azak, Köyler, Oraklı, Karlı Hacı Kışlası tabi Saru Kamış, Şeyhlü ve Kara Sinan mezralarıydı.⁵⁷

Tahrir defterlerinden elde ettiğimiz istatistikî verilerden hareketle, İnallu oymağının nüfus ve vergileri şu şekildeydi. İnallu cemaatlerinin nüfusu 1455-1485 arasında %19 azalırken, 1485-1520 arasında %114, 1520-1575 arasında ise %496 oranında bir artış gerçekleşmişti. İlk tahrirlerde nüfusun eksi yönde bir eğilim göstermesi, bekâr nüfusun kaydedilirken gereken ihtimamın gösterilmemesinden, nüfusun yerleşik hayata geçmesinden veya başka bölgelere göçürülmesinden kaynaklanıyor olabilir. Nitekim bu dönemlerde Orta Anadolu'dan Karadeniz bölgesine büyük bir Türkmen muhacereti gerçekleşmişti.⁵⁸

⁵² KKA. TD. nr. 12, v. 113a.

⁵³ KKA. TD. nr. 12, v. 123b, 124a. "İş bu karyenin hududunda İnallu ve tevaif-i saire ve Kozlu halkı ziraat ettiği yerlerin mahsulü ve rüsumu karye-i mezbure mahsulü ile mahsup olup İnallu-oğulları reayamız ziraat eder deyu dahl etmemeleri kaydı defter olundu. Hâsılı 600."

⁵⁴ KKA. TD. nr. 12, v. 193b, 196a, 196b, 197a, 202a, 202b, 203b, 207b.

⁵⁵ KKA. TD. nr. 12, v. 210a.

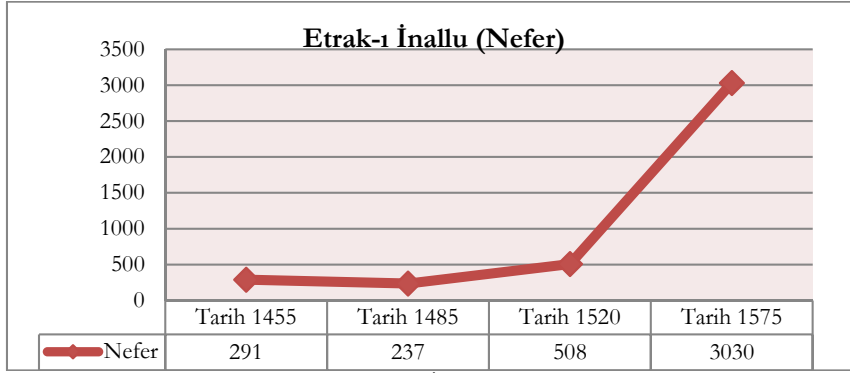
⁵⁶ KKA. TD. nr. 38, v. 243b, 244a, 244b, 249, 250.

⁵⁷ KKA. TD. nr. 38, v. 250b, 251a, 251b.

⁵⁸ Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler" *İÜ. İFM*, Cilt XV (1953-54), s. 17, 18.

Öte yandan 1485- 1520 arasında bölgedeki yerleşik kazaların kırsal kesimlerinde nüfus azalırken,⁵⁹ İnallu gibi konar-göçer taifelerin nüfuslarının artması dikkat çekicidir. Bu durum bölgede Osmanlı-Safevi mücadelesinin yapmış olduğu tahribat sonucu yerleşiklik ile konar-göçerlik arasında bulunan ahalinin, konar-göçerliğe tekrar dönmesi ile açıklanabilir.⁶⁰ Çünkü herhangi bir saldırıya karşı konar-göçerler yüksek yerlerde ve hareket halinde oldukları için, yerleşik köylülere göre daha avantajlıydılar. Ayrıca bu dönemde bekâr nüfusun kaydedilmesine gereken önemin verilmesi, nüfusun eski tahrirlere nazaran fazla çıkmasında etkilidir. 1520-1575 arasında ise bekâr nüfus başta olmak üzere genel nüfusun bir hayli arttığı görülüyor. Tabii ki bu nüfus artışını doğal bir artışla açıklamak mümkün değildir. Dolayısıyla bu artışın başlıca nedenleri arasında Osmanlı-Safevi mücadelesinin doğuya kaymasından sonra bölgede oluşan siyasi ve ekonomik istikrar, buna bağlı olarak bölgeye gelen göçler bulunmaktadır.⁶¹

Şimdi ise yıllara göre tahsil edilen vergi hâsıllarının nasıl bir seyir izlediğine bakalım. Yukarıdaki verilere göre İnallu Etrakinin vergi hâsılı 1455-1485 arasında %21 oranında azalırken, 1485-1520 arasında %25, 1520-1575 arasında ise %454 oranında artmıştı. Son tahrirdeki bu olağanüstü artışın nedeni; önceden sadece hayvancılık üzerinden alınan vergilere, 1575 tarihinde tarım ürünlerinden alınan vergilerin de dâhil edilmesi, vergi tutarlarının ani ve yüksek oranda artmasına neden olmuştu. Ayrıca grafiklerinden tahsil edilen verginin nüfusa artışın paralel olarak arttığı anlaşılıyordu.

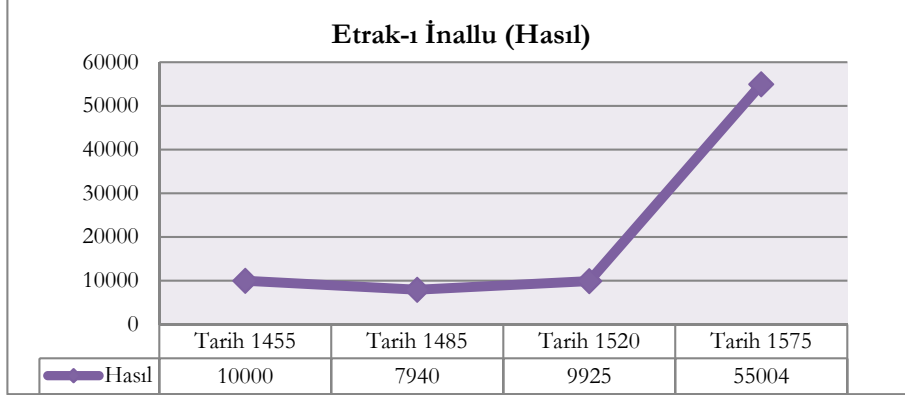

Tablo 6: XV ve XVI. Yüzyılda İnallu Etrakinin Nüfus Eğilimi.

⁵⁹Ahmet Şimşirgil, “Osmanlı İdaresinde Zile Şehri (1455-1574)”, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, S. 6, 1992, s. 235; Alparslan Demir, “XV ve XVI. Yüzyıllarda Turhal Kazasının Nüfus-Toprak İlişkisi”, *OTAM*, 27/Bahar, 2010, s. 66, 67; Ali Açık- Tekin Susam, “Artukabad Kazası’nın Yerleşim ve Nüfus Yapısı (1455-1600)”, *Tarih İnceleme Dergisi*, C. XVII, S. 2, İzmir, 2013, s. 13; İsmail Kıvrım, *ag.e*, s. 75,76.

⁶⁰Necdet Tunçdilek, *Türkiye İskân Coğrafyası*, İstanbul, 1967, s. 15, 16

⁶¹Bölgede nüfus artışının nedenleri için bkz. Huricihan İslamoğlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Köylü*, İstanbul, 2016, s. 219-228.

Tablo 7: XV ve XVI. Yüzyılda İnallu Etrakından Tahsil Edilen Toplam Vergi Hasılının Artış Eğilimi

Sonuç olarak XVI asrın başlarında Tokat'ın Kazabad nahiyesine gelen İnaloğlu, buradaki siyasi faaliyetlerinden dolayı Çelebi Mehmed'le karşı karşıya gelmiş, fakat fazla bir varlık göstermeden savaş alanından kaçmıştır. Beraberindeki yirmi bin göçer evli ise Çelebi Mehmed'in ordusu tarafından yağmalanmıştır. İşte Karahırar-ı Demürlü, Katar, Hüseyinabad ve Mecidözü kazalarında bulunan İnallu taifeleri bu göçerevlilerden başkası değildi. Bu taife 1455 tarihinde tahrir defterlerine müstakil olarak kaydedilirken, 1485'te Ulu Yörük'e bağlanmış ve XVI. asrın sonlarına doğru yerleşik hayta geçerek bir kadılık haline getirilmiştir.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

02, 19, 79 Numaralı Mufassal Tahrir Defterleri (BOA).

16 Numaralı Mufassal Tahrir Defteri (TKGM.KKA).

53, 64 Numaralı Mühimme Defterleri (BOA).

Yayınlanmış Tahrir Defterleri

387 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Karaman ve Rum İcmal Defteri Cilt II, BOA, Ankara 1997.

12 Numaralı Mufassal Tahrir Defteri (Defter-i Liva-i Sivas), TKGM.KKA, Ankara, 2014.

38 Numaralı Mufassal Defter (Defter-i Liva-i Çorum), TKGM.KKA, Ankara, 2014.

Makale ve Eserler

- AÇIKEL, Ali-Susam Tekin, “Artukabad Kazası’nın Yerleşim ve Nüfus Yapısı (1455-1600)”, *Tarih İnceleme Dergisi*, C. XVII, S. 2, İzmir, 2013, s. 1-23.
- Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, Haz. H. Nihal Atsız, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2014.
- Aziz B. Erdeşir-i Esterabadi, *Bezm u Rezm*, Çev. Mürsel Öztürk, TTK, Ankara, 2014.
- BARCAN, Ömer Lütfi, “Malikâne Divani Sistemi”, *Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası II*, 1939, s. 119-185.
- BAYKARA, Tuncer, *Anadolu’nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I*, Ankara, 2000.
- BULDUK, Üçler “Akkoyunlulardan Koyun Baba’ya: Sosyal Hayat ve Din İlişkisi İçinde Türklerde Koyun Kültürü” *Uluslararası Nebrin Piri: Koyunbaba Sempozyumu Bildirileri 13-14 Mayıs 2016*, Hitit Üniversitesi Yayınları, Çorum, 2016, s. 363-371.
- BULDUK, Üçler, “Çorum Sancağı I; Çorum Sancağının Osmanlı İdari Teşkilatındaki Yeri”, *OTAM*, S. 3, Ocak 1992, s. 129-167.
- DARKOT, Besim, *Türkiye Coğrafyası*, Maarif Matbaası, İstanbul, 1942.
- DEMİR, Alparslan, “XV ve XVI. Yüzyıllarda Turhal Kazasının Nüfus Toprak İlişkisi”, *OTAM*, 27/Babar, 2010, s. 59-88.
- Gelibolulu Mustafa Âli, *Kühnü’l-Abbar*, Haz. (Ahmet Uğur-Mustafa Çuhadar-Ahmet Gül-İ. Hakkı Çuhadar), Kayseri, 1997.
- GÖDE, Kemal, *Eratnahlar (1327-1381)*, TTK, Ankara, 2000.
- GÖKBİLGİN, Tayyip, “XV ve XVI. Asırlarda Eyalet-i Rum”, *Vakıflar Dergisi*, C. VI, İstanbul, 1995, s. 51-61.
- GÜLTEN, Sadullah, *Bozok Türkmenleri*, Pervane Yayınları, İstanbul, 2015.
- GÜLTEN, Sadullah, *Atayurttan Anayurda Yörükler*, Gece Kitaplığı, Ankara, 2016.
- GÜLTEN, Sadullah, “Çorum’da Kalenderi Geleneğinden Bir Abdal: Kutbu’l-Büdele Abdal Ata ve Zaviyesi”, *Eşref Buharalı’ya Armağan Türk Taribine Dair Yazılar II*, Gece Kitaplığı, Ankara, 2017, s. 423-434.
- GÜNDOĞDU, Abdullah, “Osmancık ve Kırsalında İlk Fetih ve Türkleşme” *Uluslararası Nebrin Piri: Koyunbaba Sempozyumu Bildirileri 13-14 Mayıs 2016*, Hitit Üniversitesi Yayınları, s. 287-305.
- GÜNDÜZ, Tufan, “Konar-Göçer, *DİA*. Cilt 26, Ankara, 2002, s. 161-163.
- GÜNDÜZ, Tufan, *Bozkırın Efendileri*, Yeditepe, İstanbul, 2012, s. 46-48.
- GÜNGÖRDÜ, Ersin, *Türkiye’nin Coğrafyası*, Ankara, 2006.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, TTK, Ankara, 2014.
- İbn Bibi, *Selçukname*, Çev. Mürsel Öztürk, TTK, Ankara, 2014.
- İNALCIK, Halil, *Devlet-i Aliyye Cilt I*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2009.
- İSLAMOĞLU, Huricihan, *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Köylü*, İstanbul, 2016.

- Kerimüddin Mahmud-i Aksarayı, *Müsameretü'l- Abbar*, Çev. Mürsel Öztürk, TTK, Ankara, 2000.
- KIVRIM, İsmail, *Taşaoava-Erba Yerleşme-Nüfus ve Ekonomi (15-16. Yüzyıl)*, İstanbul, 2014.
- Mehmet Neşri, *Kitab-ı Cibân-Nüma (Neşri Taribi) Cilt I*, haz. (Faik Reşit Unat-Mehmet A. Köymen), TTK, Ankara, 2014.
- ORHONLU, Cengiz, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı*, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1987.
- ÖZ, Mehmet, *XV-XVI. Yüzyıllarda Canik Sancağı*, TTK, Ankara, 1999.
- SAKİN, Orhan, *16. YY. Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, İstanbul, 2010.
- SEVİM, Ali, *Anadolu'nun Fetih Selçuklular Dönemi*, TTK, Ankara, 2014.
- SÜMER, Faruk, "XVI. Asırda Anadolu, Suriye ve Irak'ta Yaşayan Türk Aşiretlerine Umumi Bir Bakış", *İÜ. İFM*, C.XI, (Ekim, 1949-Temmuz 1950) s. 509-523.
- SÜMER, Faruk, *Oğuzlar (Türkmenler)*, TDAV. Yayınları, İstanbul, 1999.
- ŞAHİN, İlhan, *Osmanlı Döneminde Konar Göçerler*, Eren yayınları, İstanbul, 2006.
- Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*, TDK, Ankara, 2010.
- ŞİMŞİRGİL, Ahmet, "Osmanlı İdaresinde Zile Şehri (1455-1574)", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, S.6, 1992, s. 231-243.
- ŞİMŞİRGİL, AHMET, "Osmanlı Taşra Teşkilatında Rum Beylerbeyliği", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, S.5, 1990, s. 289-299.
- TUNÇDİLEK, Necdet, *Türkiye İskân Coğrafyası*, İstanbul, 1967.
- TURAN, Osman, *Selçuklular Taribi ve Türk İslam Medeniyeti*, İstanbul, 1969.
- TÜRKAY Cevdet, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak Aşiret ve Cemaatler*, İstanbul, 2012.
- UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Karakoyunlu ve Akkoyunlu Devletleri*, TTK, Ankara, 1969.
- UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, *Osmanlı Taribi I*, TTK, Ankara, 1988.
- YİNALÇ, Mükrimin Halil, "Danişmendliler" *MEB İA*, Cilt 3, İstanbul, 1978, s. 468-479.
- YİNALÇ, Mükrimin Halil, *Türkiye Taribi Selçuklular Devri*, İstanbul, 1944.
- YÜCEL, Yaşar, *Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti*, DTCF. Yayınları, Ankara, 1970.